

บทที่ 1

กฎหมายเกี่ยวกับการดำเนินธุรกิจโดยเอกชนคนเดียว

การดำเนินธุรกิจโดยเอกชนคนเดียว มิได้ร่วมลงทุนกับบุคคลอื่น จึงไม่ต้องไปจดทะเบียนจัดตั้งเป็นองค์กรที่ประกอบธุรกิจ ที่เรียกว่า ห้างหุ้นส่วน นิติบุคคล บริษัทจำกัด หรือบริษัทมหาชนจำกัด อย่างไรก็ตามธุรกิจที่ดำเนินโดยเอกชนคนเดียวต้องไปจดทะเบียนพาณิชย์ ตามพระราชบัญญัติทะเบียนพาณิชย์ พ.ศ. 2499 หัวข้อในการศึกษามีดังนี้ คือ

1. ประโยชน์ของการจดทะเบียนพาณิชย์

พระราชบัญญัติทะเบียนพาณิชย์ฉบับแรก คือ พระราชบัญญัติทะเบียนพาณิชย์ พุทธศักราช 2479 ประกาศบังคับใช้เมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน 2479 ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติทะเบียนพาณิชย์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2490 ต่อมาได้ปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมและยกเลิกพระราชบัญญัติทะเบียนพาณิชย์ที่กล่าวมาทั้ง 2 ฉบับ และได้บัญญัติใหม่เป็นพระราชบัญญัติทะเบียนพาณิชย์ พ.ศ. 2499 ประกาศบังคับใช้เมื่อวันที่ 7 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2499

รัฐบาลได้ตราพระราชบัญญัติทะเบียนพาณิชย์ขึ้นก็โดยเห็นว่า สมควรจะจดทะเบียนผู้ประกอบการพาณิชย์ขึ้นไว้ให้เป็นระเบียบอันดีดังที่ประเทศอื่น ๆ ได้ปฏิบัติกันมาแต่เดิมมาไม่มีหนทางจะทราบได้แน่นอนว่าผู้ประกอบการพาณิชย์ประเภทต่าง ๆ ในประเทศนั้น พาณิชยกรรมประเภทใดมีจำนวนเท่าใด ห้างร้านค้าขาย และโรงงานอุตสาหกรรมใดตั้งสำนักงานแห่งใหญ่และสาขาอยู่ที่ไหน มีใครเป็นเจ้าของ เป็นหุ้นส่วนหรือผู้จัดการ สัญชาติอะไร มีทุนเท่าไร เริ่มประกอบพาณิชยกรรมตั้งแต่เมื่อใด เป็นต้น ทั้งนี้ย่อมไม่อำนวยความสะดวกในการที่จะทำการติดต่อกันในการค้าขาย และเป็นการยากที่รัฐบาลจะควบคุมหรือส่งเสริมการพาณิชย์และการอุตสาหกรรมของประเทศ เพราะเมื่อต้องการทราบก็ต้องทำการสำรวจสอบสวนโดยเฉพาะเป็นรายๆ หรือเป็นคราวๆ ทุกครั้งไป ซึ่งเป็นการเปลืองเวลาไม่สะดวก และไม่ทันความต้องการ บางคราวก็ไม่สามารถจะสืบสวนได้เสียเลยทีเดียว รัฐบาลมีนโยบายที่จะปรับปรุงการเศรษฐกิจของชาติให้มีรากฐานมั่นคง โดยส่งเสริมการอุตสาหกรรมให้ก้าวหน้าขยายตัวยิ่งขึ้น และช่วยเหลือสนับสนุนการค้าของประเทศมีการช่วยหาตลาดให้

แก่สินค้า เป็นอาทิ จึงจำเป็นต้องรวบรวมสถิติเพื่อทราบหลักแหล่งของผู้ประกอบพาณิชย์และพาณิชย์ทุกประเภท การจดทะเบียนดังกล่าวนี้ นอกจากเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับรัฐบาลแล้วยังมีประโยชน์สำหรับพ่อค้าประชาชนโดยทั่วไปอีกด้วย โดยเป็นหลักฐานการประกอบพาณิชย์ของผู้ประกอบพาณิชย์และเป็นแหล่งกลาง ซึ่งพ่อค้าประชาชนสามารถจะขอตรวจดูรายการต่าง ๆ ของผู้ประกอบพาณิชย์ในทะเบียนได้โดยสะดวก พ่อค้าประชาชนทั้งหลายมีสิทธิที่จะขอตรวจเอกสารเกี่ยวกับการจดทะเบียนพาณิชย์ หรือขอให้พนักงานเจ้าหน้าที่คัดสำเนา และรับรองสำเนาเอกสารเกี่ยวกับการจดทะเบียนพาณิชย์ ณ สำนักงานทะเบียนพาณิชย์ในวันเปิดที่ทำการได้เสมอ เมื่อได้เสียค่าธรรมเนียมตามที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวง

2. ผู้ประกอบพาณิชย์

คำว่า “ ผู้ประกอบพาณิชย์ ” หมายถึง บุคคลธรรมดา หรือนิติบุคคล ซึ่งประกอบพาณิชย์เป็นอาชีพปกติ และหมายความรวมถึงผู้เป็นหุ้นส่วนที่ไม่จำกัดความรับผิดชอบ กรรมการ หรือผู้จัดการด้วย ฉะนั้น ผู้ประกอบพาณิชย์จึงได้แก่

1. บุคคลธรรมดาคนเดียว ประกอบพาณิชย์ โดยเป็นเจ้าของ และเป็นผู้จัดการ หรือ แต่งตั้งบุคคลอื่นใดเป็นผู้จัดการ
2. ห้างหุ้นส่วนสามัญที่ไม่ได้จดทะเบียนเป็นนิติบุคคลตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ กล่าวคือ บุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปลงทุนเข้าหุ้นกันประกอบพาณิชย์ โดยมีได้จดทะเบียนเป็นนิติบุคคล ผู้เป็นหุ้นส่วนทุกคนของห้างหุ้นส่วนดังกล่าวเป็นหุ้นส่วนจำพวกที่ไม่จำกัดความรับผิดชอบ
3. ห้างหุ้นส่วนสามัญนิติบุคคลและห้างหุ้นส่วนจำกัด คือ ห้างหุ้นส่วน นิติบุคคลที่จดทะเบียนเป็นนิติบุคคลตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์
 - ก. ห้างหุ้นส่วนสามัญนิติบุคคล มีผู้เป็นหุ้นส่วนทุกคนเป็นหุ้นส่วนจำพวกไม่จำกัด ความรับผิดชอบ
 - ข. ห้างหุ้นส่วนจำกัด มีผู้เป็นหุ้นส่วนสองจำพวก คือ ผู้เป็นหุ้นส่วนจำพวกไม่จำกัดความรับผิดชอบ จำพวกหนึ่ง และผู้เป็นหุ้นส่วนจำพวกจำกัดความรับผิดชอบอีกจำพวกหนึ่ง

4. บริษัทจำกัด คือ บริษัทจำกัดซึ่งเป็น นิติบุคคล จดทะเบียนตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บริษัทจำกัดมีกรรมการ เป็นผู้ดำเนินกิจการของบริษัท
5. ห้างหุ้นส่วนและบริษัทจำกัดที่จดทะเบียนเป็น นิติบุคคล ในต่างประเทศ แล้วได้มาเปิดสำนักงานสาขา ประกอบพาณิชย์กิจในประเทศไทย จะต้องแต่งตั้งบุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็น ผู้จัดการ สำนักงานสาขาในประเทศไทย

หมายเหตุ

- (1) สำหรับบุคคลธรรมดา หรือนิติบุคคลที่ไม่มีสัญชาติไทย ถ้ามาขึ้นของจดทะเบียนพาณิชย์ หากเป็นผู้ที่ไม่เข้าข้อยกเว้นตามประกาศ ของคณะปฏิวัติฉบับที่ 281 ลงวันที่ 24 พฤศจิกายน 2515 จะต้อง มีหนังสืออนุญาตให้ประกอบธุรกิจ ซึ่งออกให้โดยอธิบดีกรมทะเบียนการค้าหรือนายทะเบียนการประกอบธุรกิจของคนต่างด้าว แนนบ (สำเนา) ประกอบคำขอจดทะเบียนด้วย
- (2) ห้างหุ้นส่วนนิติบุคคล และบริษัทจำกัดที่จดทะเบียนในประเทศไทย หากยื่นแบบ สสจ.1 ไว้แล้วต่อนายทะเบียนหุ้นส่วนบริษัท ได้รับการยกเว้นไม่ต้องจดทะเบียนพาณิชย์ตามประกาศกระทรวงพาณิชย์ ฉบับที่ 83 (พ.ศ.2515)
- (3) กลุ่มเกษตรกรซึ่งได้จดทะเบียนตามประกาศของคณะปฏิวัติฉบับที่ 141 ลงวันที่ 11 พฤษภาคม 2515 ได้รับการยกเว้นไม่ต้องจดทะเบียนพาณิชย์

3. พาณิชยกรรมที่ไม่ต้องจดทะเบียนพาณิชย์

พระราชบัญญัติทะเบียนพาณิชย์ ยกเว้น พาณิชยกรรมดังต่อไปนี้ ไม่ต้องจดทะเบียน

คือ

1. การค้าแร่ การค้าแฝงลอย
2. พาณิชยกรรมเพื่อการบำรุงศาสนา หรือเพื่อการกุศล
3. พาณิชยกรรมของนิติบุคคลซึ่งได้มีพระราชบัญญัติ หรือพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งขึ้น
4. พาณิชยกรรมของกระทรวง ทบวง กรม
5. พาณิชยกรรมของมูลนิธิ สมาคม สหกรณ์

6. พาณิชยกิจซึ่งรัฐมนตรีได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา (ดูประกาศ กระทรวงพาณิชย์ 83 พ.ศ. 2515 และ ฉบับที่ 93 พ.ศ. 2520)

4. พาณิชยกิจที่ต้องจดทะเบียนพาณิชย์ และกำหนดเวลาจดทะเบียน

(ก) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ได้ออกประกาศตามความในมาตรา 8 ให้ผู้ประกอบพาณิชยกิจดังต่อไปนี้จดทะเบียนพาณิชย์แล้วคือ

1. ผู้ประกอบพาณิชยกิจในการทำโรงสีข้าว และการทำโรงเลื่อยที่ใช้เครื่องจักร
2. ผู้ประกอบพาณิชยกิจซึ่งขายสินค้าไม่ว่าอย่างใด ๆ อย่างเดียวหรือหลายอย่างก็ตาม คิดรวมทั้งสิ้นในวันหนึ่งวันใด ขายได้เป็นเงินตั้งแต่ 20 บาทขึ้นไป หรือมีสินค้าดังกล่าวไว้เพื่อขายมีค่ารวมทั้งสิ้นเป็นเงินตั้งแต่ 500 บาทขึ้นไป
3. นายหน้าหรือตัวแทนค้าต่างซึ่งทำการเกี่ยวกับสินค้าไม่ว่าอย่างใด ๆ อย่างเดียวหรือหลายอย่างก็ตาม และสินค้านั้น มีค่ารวมทั้งสิ้นในวันหนึ่งวันใด เป็นเงินตั้งแต่ 20 บาทขึ้นไป
4. ผู้ประกอบพาณิชยกิจซึ่งประกอบการหัตถกรรม หรืออุตสาหกรรมไม่ว่าอย่างใด ๆ อย่างเดียว หรือหลายอย่างก็ตามและขายสินค้าที่ผลิตได้รวมทั้งสิ้นในวันหนึ่งวันใดเป็นเงินตั้งแต่ 20 บาทขึ้นไป หรือในวันหนึ่งวันใดมีสินค้าที่ผลิตได้มีค่ารวมทั้งสิ้นเป็นเงินตั้งแต่ 500 บาทขึ้นไป (สำหรับผู้ประกอบการอุตสาหกรรม ทำสวนยางซึ่งนำน้ำยางที่กรี๊ดได้จากสวนยางของตนเอง มาทำเป็นยางแผ่น ยางคอก หรือยางรม ออกขายในขณะนี้ได้รับการผ่อนผัน จะไม่จดทะเบียนพาณิชย์ก็ได้)
5. ผู้ประกอบพาณิชยกิจในการขนส่งทางทะเล การขนส่งโดยเรือกลไฟหรือเรือยนต์ประจำทางการขนส่งโดยรถไฟ การขนส่งโดยรถราง การขนส่งโดยรถยนต์ประจำทาง การขายทอดตลาด การรับซื้อขายที่ดิน การให้กู้ยืมเงิน การรับแลกเปลี่ยนหรือซื้อขายเงินตราต่างประเทศ การซื้อหรือขายตัวเงิน การธนาคาร การประกันภัย การทำโรงรับจำนำ และการทำโรงแรม

(ข) ผู้ประกอบพาณิชย์กิจที่จะต้องจดทะเบียนตามประกาศข้างต้น ได้แก่ผู้ประกอบพาณิชย์กิจที่ตั้งสำนักงานแห่งใหญ่อยู่ในเขตท้องที่ต่างๆ ทุกเขตในกรุงเทพมหานคร และในเขตท้องที่อำเภอต่าง ๆ ทุกอำเภอในจังหวัดต่าง ๆ ทุกจังหวัด

(ค) ผู้ประกอบพาณิชย์กิจต้องยื่นจดทะเบียนพาณิชย์ภายใน 30 วัน นับตั้งแต่วันที่เริ่มประกอบพาณิชย์กิจ

5. สถานที่รับจดทะเบียนพาณิชย์

สถานที่รับจดทะเบียนพาณิชย์ คือ สำนักงานทะเบียนพาณิชย์ดังกล่าวในข้อ 6 แห่งระเบียบปฏิบัตินี้ ผู้ประกอบพาณิชย์กิจตั้งสำนักงานแห่งใหญ่อยู่ในท้องที่ใด ให้จดทะเบียน ณ สำนักงานทะเบียนพาณิชย์ในท้องที่นั้น ถ้าสำนักงานแห่งใหญ่ตั้งขึ้นในต่างประเทศ และมาประกอบพาณิชย์กิจในประเทศไทยสำนักงานสาขาใหญ่ตั้งอยู่ในท้องที่ใด ให้จดทะเบียน ณ สำนักงานทะเบียนพาณิชย์ในท้องที่นั้น

6. หน้าที่ของผู้ประกอบพาณิชย์กิจ

หน้าที่ของผู้ประกอบพาณิชย์กิจที่จะต้องปฏิบัติตามพระราชบัญญัติทะเบียนพาณิชย์ มีดังต่อไปนี้

ก. ต้องยื่นคำขอจดทะเบียนพาณิชย์ภายใน 30 วัน นับตั้งแต่วันที่เริ่มประกอบพาณิชย์กิจ

ข. ผู้ซึ่งประกอบพาณิชย์กิจขึ้นใหม่ภายหลังวันประกาศ ถ้าอยู่ในเกณฑ์ที่จะต้องจดทะเบียนตามข้อ ก. แล้วก็จะต้องรีบไปยื่นคำขอจดทะเบียนพาณิชย์ (ท.พ.1) ภายในกำหนด 30 วัน นับตั้งแต่วันที่เริ่มประกอบพาณิชย์กิจ

ค. เมื่อจดทะเบียนแล้ว ต้องจัดให้มีป้ายชื่อที่ใช้ในการประกอบพาณิชย์กิจแสดงไว้ที่หน้าสำนักงานแห่งใหญ่ โดยเปิดเผยภายใน 30 วัน นับแต่วันที่ได้จดทะเบียน ป้ายนั้นให้เขียนเป็นอักษรไทยอ่านได้ง่ายและชัดเจน และจะมีอักษรต่างประเทศด้วยก็ได้ สำนักงานสาขาทุกแห่งก็ต้องใช้ชื่อและจัดให้มีป้ายเช่นเดียวกับสำนักงานใหญ่ และจะต้องมีคำว่า “สาขา” ด้วย

ง. เมื่อได้รับใบทะเบียนพาณิชย์จากพนักงานเจ้าหน้าที่แล้ว จะต้องแสดงใบทะเบียนพาณิชย์ (ท.พ. 4) ไว้ ณ สำนักงาน ของตนในที่เปิดเผยซึ่งอาจเห็นได้ง่าย

7. โทษผิดฐานไม่ปฏิบัติตามพระราชบัญญัติทะเบียนพาณิชย์

พระราชบัญญัติทะเบียนพาณิชย์ได้บัญญัติบทลงโทษผู้ประกอบการพาณิชย์กิจซึ่งฝ่าฝืนหรือละเลยไม่ปฏิบัติตามพระราชบัญญัติไว้ดังต่อไปนี้

1. ความผิดตามมาตรา 19

- (ก) ผู้ประกอบการพาณิชย์กิจใด ไม่จดทะเบียนพาณิชย์ ไม่จดทะเบียนเปลี่ยนแปลง รายการหรือไม่จดทะเบียนเลิกประกอบการพาณิชย์กิจ ตามมาตรา 11 หรือ 13 หรือ
- (ข) ผู้ประกอบการพาณิชย์กิจผู้ใด แสดงรายการเท็จ หรือ
- (ค) เมื่อนายทะเบียนพาณิชย์หรือเรียกผู้ประกอบการพาณิชย์กิจผู้ใดมาสอบสวน ข้อความอัน เกี่ยวกับการจดทะเบียนแล้วผู้ประกอบการพาณิชย์กิจผู้นั้น ไม่มา หรือไม่ยอมให้ถ้อยคำ ตามมาตรา 17 หรือ
- (ง) ผู้ประกอบการพาณิชย์กิจผู้ใด ไม่ยอมให้นายทะเบียนพาณิชย์หรือพนักงานเจ้าหน้าที่เข้าไปตรวจสอบในสำนักงานของผู้ประกอบการพาณิชย์กิจ ตามมาตรา 17 มีความผิดต้องระวางโทษปรับไม่เกินสองพันบาท และในกรณีตามข้อ (ก) อันเป็นความผิดต่อเนื่องกัน ให้ปรับอีก วันละไม่เกินหนึ่งร้อยบาท จนกว่าจะได้ปฏิบัติให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติ.

2. ความผิดตามมาตรา 20

- (ก) ถ้าในทะเบียนพาณิชย์สูญหาย ผู้ประกอบการพาณิชย์กิจผู้ใด ไม่ยื่นคำร้องขอรับใบ แทนใบทะเบียนพาณิชย์ ภายใน 30 วัน นับแต่วันที่สูญหาย ตามมาตรา 14 วรรคสอง
- (ข) ผู้ประกอบการพาณิชย์กิจผู้ใด ไม่แสดงใบทะเบียนพาณิชย์หรือใบแทนใบทะเบียน พาณิชย์ไว้ ณ สำนักงานในที่เปิดเผยซึ่งอาจเห็นได้ง่าย ตามมาตรา 14 วรรคสาม หรือ

(ค) ผู้ประกอบพาณิชย์กึ่งผู้ใด เมื่อได้จดทะเบียนแล้ว ไม่จัดให้มีป้ายชื่อที่ใช้ในการประกอบพาณิชย์กึ่งไว้ที่หน้าสำนักงานแห่งใหญ่ และสำนักงานสาขา (ถ้าหากมี) โดยเปิดเผยภายใน 30 วัน นับแต่วันที่จดทะเบียนตามมาตรา 15 มีความผิดต้องระวางโทษปรับไม่เกินสองร้อยบาท และในกรณีอันเป็นความผิดต่อเนื่องกัน ให้ปรับอีกวันละไม่เกินยี่สิบบาท จนกว่าจะได้ปฏิบัติให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติ

3. ความผิดตามมาตรา 16 และ 21

(ก) ผู้ประกอบพาณิชย์กึ่งซึ่งกระทำการฉ้อโกงประชาชน ปันสินค้าโดยเจตนา ทุจริต ปลอมสินค้า หรือกระทำการทุจริตอื่นใดอย่างร้ายแรงในการประกอบพาณิชย์กึ่ง จะถูกถอนใบทะเบียนพาณิชย์เมื่อถูกสั่งถอนใบทะเบียนพาณิชย์แล้วจะประกอบพาณิชย์กึ่งต่อไปไม่ได้ เว้นแต่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์จะสั่งให้รับจดทะเบียนพาณิชย์ใหม่ (มาตรา 16)

(ข) ผู้ประกอบพาณิชย์กึ่งผู้ใด ถูกสั่งถอนใบทะเบียนพาณิชย์แล้ว ยังฝ่าฝืนประกอบพาณิชย์กึ่งต่อไป มีความผิดต้องระวางโทษปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท หรือจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือทั้งปรับทั้งจำ (มาตรา 21)